

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

2018

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona o na le maqephe a 9.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

- 1.1   • Ho etsuwa ha yona. ✓
          • Ho sebediswa ha yona. ✓ (2)
- 1.2   Ke naheng ya Kenya. ✓ (1)
- 1.3   • Ke ho fokotsa tshebediso e bohlaswa. ✓
          • Ke ho fokotsa tshilafatso ya kontinente.
          (E le nngwe feela.) (1)
- 1.4   • Ho fetoha ha maemo a lehodimo. ✓
          • Tshenyo ya dibaka tsa tlhaho. ✓
          • Tshilafatso ya mehlodi ya metsi.
          (Tse pedi feela.) (2)
- 1.5   • E thiba dipeipi tsa dikgwerekgwere. ✓
          • E bakile bohlaswa ka ho tshwaseha difateng le difenseng. ✓
          • E hasane mabopong a lewatle.
          • E tletse hohle diterateng.
          (Tse pedi feela.) (2)
- 1.6   Ditoropong tsa dinaheng tse tswetseng pele matlakala a thothwa ka dilori ho
          iswa ditsheng tse loketseng athe Cotonou ha e na dilori tse a thotang, e bile
          ha e na ditsha tsa mofuta oo. ✓✓ (2)
- 1.7   O bolela hore tharollo ya mathata a Afrika e hloka mawa a mangata. ✓✓ (2)
- 1.8   E nthusa ho utlwisisa hore dithotobolo tsa matlakala di tletse hohle jwalo kaha
          eka ho kgabisitswe ka tsona. ✓✓ (2)
- 1.9   • Nnete hobane mehato eo e kenyelletsa ho etsuwa ha disebediswa tsa
          bohlokwa ka a mang a matlakala, mme ka tsela eo, batho ba hloka
          mosebetsi ba tla hirwa tshebetsong eo. ✓✓

KAPA

- Nnete hobane mehato eo e kenyelletsa kgodiso ya thekenoloji eo re
          tsebang hore ke o mong wa mehlodi ya mesebetsi naheng efe kapa efe.
          (E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)
- 1.10   C/hana ho dumellana le molao hobane ba tla fuwa kotlo ya ho lefiswa tjelete
          e ngata. ✓✓ (2)

- 1.11
- Ke tlokeho ya tjelete hobane e teng e lebiswa ditshebeletsong tsa mantlha. ✓✓
  - Dinaha tsa Afrika di hloleha ho etsa ditekanyeso tse lokelang karolo eo.
  - Dinaha tsa Afrika di na le ditlhoko tse ding tsa bohlokwa tse potlakileng ho feta taolo ya matlakala ka mekgwa ya sekwalekwale.
- (E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)
- 1.12
- Afrika Borwa e sebedisa leano la ho lefisa moreki e mong le e mong ya batlang ho sebedisa mekotlana ena. Kahoo, ho tlatatlala ha mekotlana ho fokotsehile haholo, mme ka tsela ena Cotonou le yona e ka fokotsa bothata ba yona haholo. ✓✓ (2)
- 1.13
- Ke dumellana le yena hobane pharela eo ya dinaha tsa Afrika, e lebisa ho fetoheng ha maemo a lehodimo hoo e leng tlhobaboroko lefatsheng ka bophara kajeno. ✓✓
  - Ke dumellana le yena hobane pharela eo ya dinaha tsa Afrika, e ka thusa ntlafatsong ya maemo a thekenoloji a ka phahamisang moruo wa dinaha tsohle e seng tsa Afrika feela.
- (E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)
- 1.14
- O itlhotha moriri. ✓
  - O sosobantse sefahleho. ✓
  - O tlenne.
  - O lomahantse meno.
- (Tse pedi feela.) (2)
- 1.15
- A ka iswa ngakeng e sebetsanang le ho laola/thoba maikutlo. ✓
  - A ka romelwa ho o mong wa mekgatlo e sebetsanang le ba maikutlo a teteletseng. ✓
  - A ka fumantshwa tshehetso ke batho ba fapaneng ba ikemiseditseng ho mamela mathata a hae.
- (Tse pedi feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)
- 1.16
- E, ha ho a amoheleha hobane a ka itematsa kapa a lematsa le batho ba bang. ✓✓
  - E, ha ho a amoheleha hobane seo se ka kudisa motho ya sitwang ho laola maikutlo a hae kapa sa mmakela mafu a mangata a kang, seterese, lefu la pelo, jj.
- (E le nngwe, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

Ditaelo tsa ho tshwaya tekokutlwisiso

- Diphoso tsa mopeleto le puo di se ke tsa fuwa kotlo ntle le haeba diphoso tse jwalo di fetola moelelo/kutlwisiso hobane ho tsepamisitswe maikutlo kutlwisisisong ya tema (Le ha ho le jwalo diphoso di nne di bontshwe).
- Ha moithuti a sebedisitse mantswa ao e seng a Sesotho, mantswa ao a se ke a natswa ha a ntse a bolokile moelelo, mme mohlahlobuwa a se ke a fuwa kotlo.
- Dipotsong **tse bulehileng**, ho se ke ha abuya matshwao sebakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Ho tla nne ho be jwalo le ho NNETE/MAFOSI kapa ho NTLHA/MOHOPOLO. Tsepamiso ya maikutlo e lokela ho ba ho lebaka le tshehetsang karabo.
- Karabong e hlokang lentšwe le le leng, mme mohlahlobuwa a nehelane ka polelo, tshwaya karabo e nepahetse ha feela lentšwe le nepahetseng le sehelletšwe mola/ntshofaditswe.
- Moo ho hlokehang dintlha/dikarabo tse pedi kapa ho feta, mme mohlahlobuwa a araba ka letooto, tshwaya feela tse pedi/tse tharo tse qalang.
- Puo e sebediswang dibakeng tse fapaneng e amohelwe.
- Potsong eo ho yona moithuti a kgethang karabo ho tseo a di fuweng (multiple choice), ho amohelwe tlhaku e nyalanang le karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

	Qotso		Dintlha tse lebelletsweng
1.	'Ka mehla se etsahalang mmeleng kapa sefahlehong sa motho se ka bolela se itseng ntle le hore a se bue'.	1.	E re tsebisa se buuwang ntle le ho ahlamisisa molomo.
2.	'Puo ya mmele e ama tsela eo batho ba o bonang o le yona'	2.	E o hlahisa ka sebopeho se itseng ho batho.
3.	'Ebile e ka bontsha seo o se nahanang hammoho le maikemisetso a hao'.	3.	E re senolela seo motho a se rerileng.
4.	'E ka senola maikutlo a motho, ra bona lenyatso le tello eo a nang le yona ka ho sosobanya sefahleho, ho tsitsinya hlooho, le ho tona mahlo'.	4.	E totobatsa maikutlo a renang ka hare ho motho.
5.	'Motho a ka bontsha thahasello nthong e itseng ka ho dumela ka hlooho le ho sheba motho ka mahlong ka lebososelo'.	5.	E ka sebediswa ho bontsha kananelo ho se itseng.
6.	'E ka boela ya thusa ho fetisa molaetsa wa lerato, tumedisio le kutlwelobohloko ha motho a ama e mong'.	6.	Mokgwa oo motho a angwang ka ona, o mo hlakisetša hantle molaetsa wa ya mo amang.
7.	'Puo ya mmele e ka senola maemo ao motho a iphumanang a le ho ona'.	7.	E ka bontsha hape hore motho o maamong afe.

(Palo ya mantswe = 70)

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

Mohlahlobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopelo seo a laetsweng ho e ngola ka sona. Kgutsufatso e hlakisitsweng ka sebopelo se seng e tshwauwe.

Bahlahlobuwa ba **tlameha** ho bontsha palo ya mantswe **ka nepo**.

Kabo ya matshwao:

Matshwao a 7 dintlheng tse supileng. (letshwao bakeng sa ntlha)

Matshwao a 3 tshebedisong ya puo.

Matshwao ohle: 10

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a hae:

Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng: kabo e be letshwao le le leng.

Dintlha tse 4–5 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mabedi.

Dintlha tse 6–7 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mararo.

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlahlobuwa a qotsitse dintlha di le jwalo temeng:

Ha a qotsitse ntlha e le (1–5) a se abelwe letshwao la puo.

Ha a qotsitse ntlha tse (6–7) a abelwe letshwao le le leng la puo.

Palo ya mantswe:

Batshwayi ba nnetefatse palo ya mantswe a sebedisitsweng ke bahlahlobuwa.

Mohlahlobuwa a se hulelwe matshwao ha a sa bontsha palo ya mantswe kapa ha palo ya mantswe e sa nepahala.

Ha mohlahlobuwa a fetile/tlotse palo e lebelletsweng ya mantswe, motshwayi a bale ho fihlella qetellong ya polelo e le nngwe ka mora palo ya mantswe a lebelletsweng, mme a se tshwaye kgutsufatso kaofela.

ELA HLOKO:

Mohlala wa palo ya mantswe:

	Polelo			Palo ya matswe
SESOTHO	Ke	a	tsamaya	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

- 3.1 Ke ho hohella bareki monyetleng oo ba tla o una inshorenseng ya Budget. ✓ (1)
- 3.2
- Letshwao la feisibuku. ✓
  - Letshwao la thwitha.
  - Letshwao la WhatsApp.
  - Letshwao la mohala/founu.
  - Letshwao la SMS.
- (E le nngwe feela.) (1)
- 3.3
- Ditshwantsho. ✓
  - Mongolo. ✓
- (2)
- 3.4 B/tshusumetso hobane le susumelletsa bareki ho kgetha khampani ya Budget ka hara tse ding. ✓✓ (2)
- 3.5 E tiisetse bareki taba ya hore ha ba sebedisa inshorenseng ya Budget, ba tla phela ba kgotsofetse/thabile ka mehla. ✓✓ (2)
- 3.6 Babapatsi ba fihlelletse sepheo sa bona hobane lebososelo le sefahlehong sa monna eo le ho phahamisa menwana ha hae, ho totobatsa kgotsofalo kapa thabo ya hae ka inshorenseng ya Budget. ✓✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 4

- 4.1 !/letshwao la makalo. ✓ (1)
- 4.2 Ke diriti tsa batho ba khathunung. ✓ (1)
- 4.3 Mongodi o fana ka molaetsa wa hore baithuti ha ba a bolokeha dikolong hobane batho ba lokelang ho fana ka tshireletso, ba shebelletse ebile ba nka dinepe ho e na le hore ba thuse moithuti ya tlatlatjwang. ✓✓ (2)
- 4.4 Sefahleho sa motho ya tshwailweng B, se totobatsa maikutlo a kgalefo/ho kgena hobane o tlenne, ✓ ha sa ya tshwailweng A se totobatsa maikutlo a thabo hobane o a bososela, ebile o nka dinepe ha a thuse motho ya tsietsing. ✓ (2)
- 4.5
- Ke moelelo wa hore motho ya nomorilweng C, kgale a kgalengwa a sa mamele, mme jwale o fumana se mo lokelang. ✓✓
  - Ke moelelo wa hore sebui sa mantswa ao, ha se rate motho ya nomorilweng C, mme o a hlohlelletsa.
- (E le nngwe feela.)

- 4.6 E, setshwantshisi se atlehile ho hlahisa phoqo/tomatso hobane
- Titjhere ha a lokela ho thusa le ho sirelletsa motho ya tsietsing, ha a etse jwalo empa o nka dinepe ka selefouno ya hae. ✓✓
  - Molebedi le yena ha a lokela ho fana ka tshireletso, ha a etse jwalo empa o inkela dinepe ka founo ya hae.
  - Baithuti ha ba thuse motho ya tshwailweng C, ba shebile se etsahalang ba inkela dinepe ka selefouno tsa bona.
- (E le nngwe feela.)
- (2)
[10]

POTSO YA 5

- 5.1 5.1.1 a ✓ (1)
- 5.1.2 bito! ✓ (1)
- 5.1.3 binela ✓ (1)
- 5.1.4 Marikgwe ✓ (1)
- 5.1.5 Hobane ke lona le hlakisang hantle nako eo mongodi a buang ka yona, e leng mesong haholo kaha hoseng e ka ba nako efe le e efe pele ho motsheare. ✓✓ (2)
- 5.1.6 Ka sepheo sa ho tiisa/hatella mohopolo wa kamoo matlakala ana a leng bohlokwa kateng maphelong a batho. ✓✓ (2)
- 5.1.7 E nthusa ho ntlhakisetsa hore matlakala ana a ne a tletse hohlehohle mona, mahlo a wela hodima ona kgafetsa. ✓✓ (2)
- 5.1.8
- Re qobe thunthetso dikellong tsa rona. ✓
  - Ikgathalle hoba bophelo re bo phela hang feela. ✓
- (2)
- 5.1.9 Ke sehalo se eletsang mabapi le bohlweki/ ✓ hobane o sebedisitse dipolelwana tse dumellanang le sehalo sena tse kang, 're lokela ho tsoha e sa le ka madungwadungwana, re heme moya o hlwekileng, re phuthe matlakala a re potapotileng, re qobe thunthetso dikellong tsa rona, metsamao ya rona le yona e lokela ho hlweka, jj.' ✓ (2)
- 5.2 5.2.1 'Kaanakaana' ✓ (1)
- 5.2.2 Ke ho kgotsa/makalla boholo ba tlhapi eo a e bonang. ✓ (1)
- 5.2.3 D/nyenyefatsa ✓ hobane se bontsha kamoo letamo leo le leng lenyenyane kateng. ✓ (2)
- 5.2.4 A dumellana le yona ka hore batho ba temeng ba sebeditse mmoho ho tshwasa tlhapi eo e kgolohadi. ✓✓ (2)
[20]

Ditaelo tsa ho tshwaya KAROLO YA C

- Mopeleto:
  - Dikarabo tse hlokang lentse le le leng di tshwauwe di nepahetse leha mopeleto o fosahetse, ntle le haeba mopeleto o fosahetseng o fetola moelelo wa lentse.
  - Dikarabong tse hlokang dipolelo tse felletseng, mopeleto o fosahetseng o fuwe kotlo haeba phoso e le sebopehong sa puo e hlahlojwang.
  - Moo ho hlahlojwang mantswe a kgutsufaditsweng, matshwao a puo a sebediswe ka nepo.
- Dibopeho tsa dipolelo e be tse nepahetseng.
- Potsong eo ho yona moithuti a kgethang karabo ho tseo a di fuweng (multiple choice), ho amohelwe tlhaku e nyalanang le karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80